

Фіалко О.Є.

Схжет з кентавром на фракійській збруї з кургану Огуз

В комплексі оздоб кінської збруї з кургану Огуз є декілька наборів срібних прикрас фракійського типу. Серед останніх привертає увагу один, до складу якого входить пара срібних нащичників з зображенням трьох фігур (зберігається в Ермітажі в Санкт-Петербурзі). Вперше ці нащичники були опубліковані О.А.Спициним (1906 р.); він описав їх як велику бляху з зображенням молодой жінки, немовля та "кентаврихи", що стоїть на задніх ногах. Пізніше цю знахідку згадувала К.Малкіна (1928 р.) як бляху з фігурами, серед яких є кінь. Збереженість цих блях із самого початку була поганою - фактично зберіглася одна, друга була знайдена в дрібних уламках, з часом ще частина фрагментів була втрачена внаслідок корозії срібла. І вже в цьому вигляді її використовує М.І.Артамонов (1961 р.), пояснюючи зображення трьох антропоморфних фігур як культову сцену. В спеціальній роботі А.П.Манцевич (1980 р.), яка вперше трактує ці пластини як нащичники, дає їх графічну реконструкцію, але, в силу значної зруйнованості їх на той час, бачить сцену з зображенням двох жінок і немовлям посередині на одному та трьох жінок на другому.

Опрацьовуючи матеріали кургану Огуз, в фотоархіві ІІМК РАН ми натрапили на фотонегатив, що був, ймовірно, одним з перших зніmkів цієї речі. Таким чином, йдеться про бляху з профільним зображенням двох фігур - жінки та кентавра (кентавресси?), які підтримують руками дитину, зображену в фас із піднятою правою рукою.

Образ кентавра часто привертав увагу грецьких митців. Найдавніші зображення кентаврів знайдені на геїмі мікенської доби з аргосського храму Гери та критській намистині-печатці. Відомі численні скульптурні зображення кентаврів - на південних метапах Парфенона, західному фронтоні храму Зевса в Олімпії, західному фризі Гефестейона в Афінах, на фризі храму Аполлона в Бассах в Аркадії; статуї "Боргезський кентавр", що зберігається в Луврі, "Старий кентавр" та "Молодий кентавр" від скульптури Аристей та Папій, що зберігається в Капітолійському музеї в

Римі, описана Калістратом статуя кентавра. В творчості художників вони присутні з давнини і до наших часів - Павсаній згадує картину Зевксиса "Сімейство кентаврів", Філострат Старший описував картини "Жінки-кентавриди" та "Виховання Ахіллеса"; зверталися до цього образу С.Боттічелі, Б.ді Джованні, Мікеланджело, П.ді Козімо, Я.Бассано, Ш.Лібрен, П.Віронезе, Б.Шпрангер, Г.Рені, П.П.Рубенс, А.Беклін, О.Роден, Л.Корінт, П.Пікассо та ін. Образи кентаврів можна знайти в Софокла, Евріпіда, Овідія, Гомера, Філострата, Павсанія. Відомо використання його в вазопи-су та торевиці (на золотій амфорі з Панагюрішта та срібному глеку з Рогозена, доречі обидві посудини знайдені на території давньої Фракії).

Найбільш розповсюдженими сюжетами є сцени кентавромахії (боротьба кентаврів з лапіфами) та відомий міф про Несса та Деяніру. Особливе місце в мистецтві посідає образ Хірона, якого Гомер називає "найсправедливішим з усіх кентаврів", а Піндар - "приятелем людей".

Серед зображень домінують кентаври, але відомі й кентавреси. Всі вони мають досить виразні та підкреслені статтеві ознаки. Що ж до Огузької пластини, то ми знов повертаємось до О.А.Спицина, оскільки саме він вперше говорить про "кентавриху", визначаючи її стать завдяки позначеним на зображенні грудям. Дотримуючись цієї версії, ми можемо лише констатувати, що на пластині зображені кентавресса, немовля та жінка, ніяк не інтерпретуючи цю сцену, оскільки літературне тлумачення її нам невідомо.

Але згодитися з цим важко. При більш уважному розгляданні та порівнянні двох профільних фігур стає очевидним, що у жіночої фігури, незважаючи на наявність одягу, груди виражені більш чітко та об'ємно. Що ж до фігури кентавра, тут доречно згадати, що на всіх живописних та скульптурних зображеннях кентаврів чітко виділен сосок; визначення ж інших статтевих ознак лишається проблематичним.

Зважаючи на все викладене та керуючись принципом бінарних опозицій, ми схильні вбачати на Огузькому нащичнику зображення кентавра та жінки, що тримають на руках дитину. Тут слід знов повернутися до образу наймудрішого з кентаврів - Хірона, який

був вихователем багатьох героїв - Нестора, Ахіллеса, Ясона, Тесея, Діоскурів та інших. Найбільш відомі зображення Хірона з Ахіллом - в Помпейських картинах, на Туринському та Капітолійському мармурових барельєфах; цієї ж темі були присвячені Немейські Піндара та похвальна промова Ахіллесу ритора Лібанія. Аполлоній Родоський в "Аргонавтиці" згадує, що при від'їзді аргонравтів маленький Ахілл знаходився в руках Хірона та його дружини. Дружиною Хірона вважалася дочка Аполлона німфа Харікло. В образотворчому мистецтві німфи зображувалися у вигляді молодих жінок.

Отже, за нашою версією на нащичнику з Огузу зображено кентавра Хірона зі своєю дружиною Харіклою, що тримають на руках малого Ахілла під час відправлення в подорож аргонравтів, серед яких був батько Ахілла - Пелей. Впевненості, що наше припущення слушне, дають нам зображення сцен з життя Ахіллесу на парадній зброї з хронологічно близьких до Огузу царських курганів з одного боку, та широке розповсюдження культу Ахілла-Понтарха в Північному Причорномор'ї з другого.